

УДК 378.1:37.02

Євген Олександрович ПАВЛЮК,

*кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент, доцент
кафедри здоров'я людини Хмельницького національного університету,
м. Хмельницький*

РЕАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ТРЕНЕРІВ-ВИКЛАДАЧІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті висвітлено та проаналізовано реалізацію визначених педагогічних умов системи професійного становлення майбутніх тренерів-викладачів у процесі фахової підготовки.

Ключові слова: педагогічні умови, майбутні тренери-викладачі, фахова підготовка, професійна компетентність, професійне становлення.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Формування професійних якостей майбутнього фахівця здійснюється в процесі його професійного навчання. У зв'язку з цим актуалізується проблема вибору педагогічних умов, за яких відбувається впровадження активних форм і методів навчання, що складають основу засобів інноваційних технологій, котрі прискорюють розвиток системи професійного становлення, виводячи її на більш якісний рівень функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Педагогічні умови реалізації певних педагогічних процесів виступають пред-

метом великої кількості досліджень. Проаналізуємо деякі підходи до трактування терміна “педагогічні умови”.

С. Висоцький трактує їх як сукупність об’єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних засобів його здійснення, коли забезпечується успішне вирішення поставленого педагогічного завдання [1].

В. Манько їх розглядає як взаємопов’язану сукупність внутрішніх параметрів та зовнішніх характеристик функціонування системи, які забезпечують високу результативність навчального процесу і відповідають психолого-педагогічним критеріям оптимальності [2].

В. Паламарчук вважає, що ця категорія, яка визначається як система певних форм, методів, матеріальних умов, реальних ситуацій, що об’єктивно склалися, або суб’єктивно створених, необхідних для досягнення конкретної педагогічної мети [3].

Під педагогічними умовами С. Гончаренко вбачає демонстрацію сукупності процесів відношень, що необхідні для виникнення та існування певного об’єкта або обставин процесу навчання, які є результатом відбору, конструювання і пристосування елементів, змісту, методів, засобів навчання для досягнення поставлених завдань [4].

Отже, навчання майбутніх фахівців залежить від певних умов, чинників, які є причиною – явищем, що породжує інше явище та визначає його характер [5, с. 1601], є приводом для певних дій, спонукою, мотивом, які зумовлюють певні вчинки [5, с. 1140]. Це підкреслює причинно-наслідковий зв’язок між умовами професійної підготовки і результатами навчання фахівців.

Мега статті – висвітлити та проаналізувати реалізацію визначених педагогічних умов системи професійного становлення майбутніх тренерів-викладачів у процесі фахової підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розробка системи професійного становлення майбутніх тренерів-викладачів у процесі фахової підготовки спонукала до необхідності визначення та обґрунтування педагогічних умов, які б забезпечували ефективність цього процесу. Багатоаспектне вивчення проблеми професійного станов-

лення майбутніх фахівців у вищому навчальному закладі дали змогу визначити педагогічні умови системи професійного становлення майбутніх тренерів-викладачів у процесі фахової підготовки.

Розглянемо кожну з визначених нами педагогічних умов системи професійного становлення майбутніх тренерів-викладачів у процесі фахової підготовки.

Професійна мотивація як процес формування фахових орієнтацій майбутніх тренерів-викладачів

Проблема мотивації і мотивів діяльності визначається в наукових колах однією з основоположних, оскільки розкриває зміст спонукальних механізмів активності людини, що актуалізує досконале їх вивчення у світлі професійної мотивації майбутніх фахівців і діяльного підходу до її формування [6–8].

Мотивацію визначають як сполучення сталих мотивів, що розкривають природу, скерованість і сутність діяльності людини та її поведінки [9, с. 133]. Водночас мотивація є складною системою співставлення людиною зовнішніх та внутрішніх чинників поведінки, яка встановлює шляхи реалізації певних форм діяльності, а також виникнення напрямку [10, с. 220].

Спонукальними причинами діяльності є мотиви – сукупність зовнішніх і внутрішніх умов, що викликають активність суб'єкта і вказують напрям діяльності. Саме мотив, спонукаючи до діяльності, визначає її спрямованість, тобто мету і завдання.

Таким чином, формування у майбутніх фахівців ціннісного ставлення до фахової підготовки, набуття ними ґрунтовних знань, практичних професійних навичок і вмій, а відтак – високого рівня готовності кваліфіковано виконувати функції тренера-викладача, що є показником розвитку професійної компетентності для тренерсько-викладацької діяльності, визначається як професійна мотивація майбутніх тренерів-викладачів.

Ми намагалися реалізувати такі педагогічні умови системи професійного становлення майбутніх тренерів-викладачів у процесі фахової підготовки, за яких мотиви діяльності студентів мали б особисто ціннісний характер, що передбачає сформованість внутріш-

ної мотивації. Тому вважаємо, що професійна мотивація передбачає значною мірою формування внутрішньої мотивації майбутніх тренерів-викладачів до професійного становлення у процесі фахової підготовки і лише в окремих, особливих випадках – зовнішнього спонукання студентів до набуття вищої освіти (наприклад, під час виступів на відповідальних змаганнях).

Узявши за основу методологію мотиваційного тренінгу, пропонуємо виокремлювати інший вид тренінгу – професійно-мотиваційний, що є чітко конкретизованим різновидом попереднього. Ми виходили з того, що майбутній тренер-викладач як суб'єкт власного професійного становлення в умовах професійно-мотиваційного тренінгу має змогу усвідомлено робити вибір, здійснювати усвідомлені особистісні зміни для професійного зростання на основі сформованих професійних мотивів. Професійно-мотиваційні тренінги як засоби інноваційних технологій були призначені для мотивації процесу фахової підготовки майбутніх тренерів-викладачів у набутті професійної компетентності.

Ми дотримуємося думки, що саме моделювання майбутньої професійної діяльності у професійно-мотиваційних тренінгах будуть поштовхом для усвідомлення ціннісного ставлення майбутніх тренерів-викладачів до фахової підготовки, що власне і є початковим етапом формування професійної мотивації.

Отже, первинна професіоналізація майбутніх тренерів-викладачів у процесі фахової підготовки передбачала формування в них позитивних стійких мотивів до фахової підготовки, що є процесом закладання основ ціннісного ставлення до професійного становлення.

Тому запровадження проведення професійно-мотиваційних тренінгів у фаховій підготовці майбутніх тренерів-викладачів сприяло актуалізації значення внутрішніх мотивів, що спонукало студентів до активної навчально-пізнавальної діяльності.

З метою реалізації педагогічної умови – професійна мотивація як процес формування фахових орієнтацій майбутніх тренерів-викладачів – нами обрана концепція J. Hackman та G. Oldham [11], яка ви-

значає оптимальні напрямки реорганізації, розширення, збагачення професійної діяльності.

Засоби інноваційних технологій, які визначалися для використання з метою професійної мотивації майбутніх тренерів-викладачів, також мали комплексне поєднання, а тому були спрямовані для реалізації інших педагогічних умов системи професійного становлення майбутніх тренерів-викладачів у процесі фахової підготовки, а саме: особливої значущості ми надаємо забезпеченню професійної самоосвіти та самовдосконаленню майбутніх тренерів-викладачів у процесі фахової підготовки.

Забезпечення професійної самоосвіти та самовдосконалення майбутніх тренерів-викладачів у процесі фахової підготовки

Основною рушійною силою та джерелом професійного становлення виступає самовдосконалення, пов'язане з адаптацією індивідуально неповторних особливостей до вимог спортивно-педагогічної діяльності, постійним підвищенням професійної компетентності, неперервним розвитком моральних та інших властивостей особистості.

Будь-яке самовдосконалення особистості включає два основних складники – самоосвіту і самовиховання.

У нашому дослідженні ми розглядаємо самоосвіту як систему і процес набуття необхідних професійних знань, навичок та умінь шляхом самостійних занять і дотримуємось позиції, що розвиток професійної компетентності майбутніх тренерів-викладачів відбуватиметься на основі реалізації взаємодоповнювальних процесів: фахова підготовка майбутніх тренерів-викладачів за допомогою викладача та їхньої самоосвіти і самовдосконалення.

Розглянемо декілька положень, яких ми дотримувались при забезпеченні професійної самоосвіти та самовдосконалення майбутніх тренерів-викладачів у процесі фахової підготовки:

самоосвіта нами розглядається організованим і самоорганізованим процесом, тому її доцільно розглядати як навчальну та самонавчальну систему, що актуалізує створення спеціальних педагогічних умов для застосування таких засобів фахової підготовки, які

активізують самостійну освітню діяльність майбутніх тренерів-викладачів;

в контексті нашого дослідження самоосвіту ми розглядаємо як дуальний процес, який складається зі сформованої мотивації майбутніх тренерів-викладачів до самоосвітньої фахової підготовки (що підкреслює комплексної реалізації сукупності визначених нами педагогічних умов) та використання викладачами інноваційних педагогічних технологій, які активізують майбутніх тренерів-викладачів до розширення шляхів самостійного отримання професійних знань, умінь і навичок, уможливають процеси демонстрації результатів самоосвіти, їх аналізу в колі однодумців, обговоренню практичної доцільності в майбутній професійній діяльності. Такий підхід надає особливої значущості застосуванню засобів інноваційних технологій в організації та реалізації самоосвітньої фахової підготовки майбутніх тренерів-викладачів і підвищення педагогічної майстерності викладачів як передумови реалізації системи професійного становлення майбутніх тренерів-викладачів у процесі фахової підготовки;

організація самоосвітньої фахової підготовки майбутніх тренерів-викладачів за допомогою викладача та їхня активність у самореалізації власного професійного становлення у процесі фахової підготовки мають на меті забезпечити підвищити рівень професійної підготовки.

Реалізація самоосвітнього процесу зумовлюється готовністю майбутніх тренерів-викладачів до самоосвіти та самовдосконалення.

Забезпечення професійної самоосвіти та самовдосконалення майбутніх тренерів-викладачів у процесі фахової підготовки за сучасних умов було орієнтовано на здібності і нахили студентів, рівні їх початкової підготовки, прагнення самостійно збирати інформацію, аналізувати її, співвідносити її з реальністю. Тому кожен майбутній тренер-викладач експериментальної групи будував власну модель самовиховання, саморозвитку та самоосвіти. Особистісно орієнтовані технології фахової підготовки майбутніх тренерів-викладачів передбачали вільний вибір моделі свого професійного самовдосконалення, що власне і забезпечувало їх професійне станов-

лення у процесі фахової підготовки. Студентам було запропоновано структуру і зміст програми, строки її реалізації визначав сам майбутній тренер-викладач.

Не менш важливою у таких умовах є реалізація розвитку професійної компетентності майбутніх тренерів-викладачів у процесі фахової підготовки, що є третьою нашою педагогічною умовою, коли студенти вже мають певні знання, уміння та навички, одержані у процесі спортивної діяльності.

Забезпечення розвитку професійної компетентності майбутніх тренерів-викладачів у процесі фахової підготовки

У контексті нашого дослідження ми розглядаємо питання розвитку професійної компетентності майбутніх тренерів-викладачів, виходячи зі специфіки професійної діяльності. Вивчення особливостей професійної діяльності дає можливість вирішувати різні науково-практичні завдання, а саме: професійний відбір, професійна консультація, проектування нових видів діяльності, складання професіограми, створення моделей фахівців певної галузі та розробка на цій основі нових форм і методів підготовки кваліфікованих кадрів, методик формування їх професійної компетентності.

У контексті нашого дослідження реалізації педагогічної умови забезпечення розвитку професійної компетентності майбутніх тренерів-викладачів у процесі фахової підготовки нами було визначено рівні розвитку професійної компетентності у майбутніх тренерів-викладачів, критерії та показники даної інтегральної характеристики.

Процес пошуку і перевірки на практиці системи критеріїв і показників професійної компетентності передбачав здійснення аналізу наявних підходів щодо розуміння їх сутності.

Ми дотримуємось позиції, що впровадження у процес фахової підготовки інноваційних технологій навчання, адаптованих до сучасних вимог професійної діяльності тренерів-викладачів, сприятиме забезпеченню розвитку професійної компетентності майбутніх тренерів-викладачів.

Упроваджений інноваційний спецкурс є програмним фундаментом підготовки майбутніх тренерів-викладачів, який у процесі підго-

товки формується, оновлюється і зберігається у вигляді необхідного матеріалу. З метою швидкого доступу до необхідних матеріалів нами за допомогою платформи MOODLE створено базу даних “Професійна підготовка до тренерсько-викладацької діяльності”, яка містить науково-методичні дані з фахових дисциплін.

На наше переконання забезпечення розвитку професійної компетентності майбутніх тренерів-викладачів відбувається вивченням усіх фахових дисциплін навчального плану: зміст курсів орієнтований на формування системи знань, системи цінностей – особистісно і професійно-важливих для майбутніх тренерів-викладачів системи вмій і навичок, способів і педагогічних технологій, які забезпечують умови для формування готовності та професійної компетентності майбутніх тренерів-викладачів до професійної діяльності, що власне і буде нашою подальшою педагогічною умовою.

Організація ефективної діагностики готовності та професійної компетентності майбутніх тренерів-викладачів до професійної діяльності

Організація ефективної діагностики готовності та професійної компетентності майбутніх тренерів-викладачів до професійної діяльності здійснювалася шляхом виконання завдань педагогічного тренерсько-викладацького спрямування, а саме необхідно: визначити й обґрунтувати, які саме індивідуальні та вікові особливості учнів потрібно враховувати на певних етапах уроку; обґрунтувати необхідність поєднання словесних, наочних і практичних методів навчання; побудувати план-конспект тренувального заняття з обраного виду спорту, визначити його мету, структуру, використовувати методи та принципи навчання; для роботи з планом-конспектом скласти завдання різної складності; створити дидактичні матеріали з урахуванням рівня підготовленості учнів, їх вікових особливостей сприйняття навчальної інформації, життєвого досвіду тощо.

Для визначення рівня професійної компетентності майбутніх тренерів-викладачів нами була розроблена анкета для визначення ключових компетенцій у професійній діяльності для подальшої розробки навчально-методичного комплексу їх розвитку [12].

Діагностичні методики на визначення рівнів сформованості критеріїв і відповідних показників готовності та професійної компетентності визначались творчим поєднанням репродуктивних, креативних, проблемно-пошукових і дослідницьких методів навчання, зокрема проблемно-орієнтованого, проблемно-пошукового, дослідницько-пошукового, дослідницько-інформаційного, командного, що сприяло формуванню змістового, рефлексивного, орієнтаційно-мотиваційного, інструктивно-настановчого, контрольної-оцінювального та функціонального компонентів професійної компетентності майбутніх тренерів-викладачів.

Висновок та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. У статті висвітлено та проаналізовано реалізацію визначених педагогічних умов системи професійного становлення майбутніх тренерів-викладачів у процесі фахової підготовки. Перспективи подальших розвідок полягають у перевірці ефективності визначених педагогічних умов системи професійного становлення майбутніх тренерів-викладачів у процесі фахової підготовки та визначенні компонентів сформованості професійної компетентності у майбутніх тренерів-викладачів у процесі фахової підготовки у вищих навчальних закладах.

Список використаної літератури

1. Высоцкий С. В. Структура психолого-педагогических условий формирования поисково-творческой направленности личности в процессе обучения / С. В. Высоцкий // Науковий вісник Південноукраїнського державного університету ім. К. Д. Ушинського : збірник наукових праць. – Одеса, 1999. – Вип. 8, 9. – С. 90–94.
2. Манько В. М. Психолого-педагогічні умови підготовки студентів до засвоєння нових знань / В. М. Манько // Наукові записки : зб. наукових ст. національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова / укл. П. В. Дмитренко, О. Л. Макаренко. – К., 2000. – Т. XXXVI. – Ч. 4. – С. 66–74.
3. Паламарчук В. Інновації в сучасній освіті / В. Паламарчук // Завуч. – 2006. – № 10. – С. 1–4.

4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2009. – 1736 с.
6. Власюк О. Методологічні основи формування позитивної мотивації у студентів до застосування змісту освіти / О. Власюк, В. Сидоренко // Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія : Педагогіка. – 2008. – № 4. – С. 25–28.
7. Дайнеко В. І. Мотивування освіти – важливий фактор її продуктивності / В. І. Дайнеко // Нові технології навчання. – 1955. – Вип. 14. – С. 45–47.
8. Зайцева І. В. Мотивація учіння студентів : монографія / І. В. Зайцева ; за ред. П. Г. Лузана. – Ірпінь : Редакційно-вид. відділ АДПС України, 2000. – 191 с.
9. Коджаспирова Г. М. Словарь по педагогике / Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров. – М. : ИКЦ “МарТ” ; Ростов н/Д : Издательский дом “МарТ”, 2005. – 448 с.
10. Зимняя И. А. Педагогическая психология : учебн. для вузов / И. А. Зимняя. – [изд. второе, доп., испр. и перераб.]. – М. : Издательская корпорация “Логос”, 2000. – 384 с.
11. Hackman J. R. Development of the Job Diagnostic Survey / J. R. Hackman, G. R. Oldham // Journal of Applied Psychology. – 1975. – № 60 (2). – P. 159–170.
12. Павлюк Є. О. Професійна компетентність як складова професійної діяльності майбутніх тренерів-викладачів / Є. О. Павлюк // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Педагогічні та психологічні науки / [гол. ред. В. В. Райко]. – Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2014. – № 2(71). – С. 109–117.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Романишина Л. М.

Стаття надійшла до редакції 13.01.2015.

Павлюк Е. А. Реализация педагогических условий системы профессионального становления будущих тренеров-преподавателей в процессе профессиональной подготовки

В статье освещено и проанализировано реализацию определенных педагогических условий системы профессионального становле-

ния будущих тренеров-преподавателей в процессе профессиональной подготовки.

Ключевые слова: педагогические условия, будущие тренеры-преподаватели, профессиональная подготовка, профессиональная компетентность, профессиональное становление.

Pavliuk Ye. O. Realization of Pedagogical Conditions for the Future Coaches-Instructors' Career Formation System in the Process of Professional Training

The realization of the defined pedagogical conditions for the future coaches-instructors' career formation system in the process of professional training has been maintained and analyzed in the article.

The development of the future coaches-instructors' career formation system in the process of professional training actuated the relevance of identifying, grounding and implementation of pedagogical conditions which would ensure the effectiveness of the process. The multifold study of the problem of future professionals' formation in higher educational establishment allowed to determine the pedagogical conditions for the future coaches-instructors' career formation system in the process of professional training.

Professional motivation as the process of formation future coaches-instructors' functional orientations. In terms of the motivational training methodology it was suggested to distinguish another kind of training, professional and motivational in particular, which was the distinct modification of the previous one.

Providing professional self-education and self-improvement of future coaches-instructors in the process of professional training in modern conditions was focused on the abilities and inclinations of the students, their level of initial training, desire to gather information, analyze and correlate it with reality.

Ensuring the development of future coaches-instructors' professional competence in the process of professional training involved the implementation of innovative learning technologies adapted to modern

requirements to coaches-instructors' professional activity in the process of training.

Increasing the future coaches-instructors' efficiency of preparedness diagnostics and professional competence. The diagnostic methods for determining the levels of the relevant criteria and indicators of readiness and professional competence were specified by a creative combination of reproductive, constructive, problem-research and research training methods, including problem-based, problem-search, research, command, research and information.

Keywords: *pedagogical conditions, future coaches-instructors, professional training, professional competence, career formation.*